

УДК 821.161.2-343(045)

DOI: 10.31471/2304-7402-2019-3(55)-480-490

УКРАЇНСЬКЕ КАЗКАРСТВО: МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНА ПАРАДИГМА ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ТА ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА**В. О. Рязанова, О. Т. Заяць, А. А. Ігнатоля**

*Гуманітарно-педагогічний коледж Мукачівського державного університету; 89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26;
e-mail: v.ryazanov80@ukr.net*

У статті визначено зміст понять української літературної казки, морального розвитку та моралі. Розглянуто еволюційні етапи розвитку української літературної казки, складові морального розвитку та рівні моральної свідомості. З'ясовано специфіку казок у межах єдиного напрямку мистецького феномену на рівні сучасного казкознавства. Систематизовано ідеї щодо морально-естетичного виховання дітей на засадах українського фольклору та літературознавства. Визначено моральні якості особистості, які формуються за допомогою включення казки у процес виховання. Окреслено місце та роль українських літературних казок в процесі виховання морально-естетичних якостей дітей. Розглянуто принципи трансформації фольклорного матеріалу й особливості його засвоєння літературою. Проаналізовано думки багатьох відомих учених і педагогів щодо використання фольклору в вихованні дітей. Констатується, що українська літературна казка містить значний резерв творчого потенціалу для роботи з дітьми щодо розвитку їх моральності. Вона навчає дітей загальнолюдських цінностей, формуючи тим самим таку рису характеру, як почуття власної гідності. Казка готує дитину до майбутнього життя в реальному світі та показує на прикладах подолання труднощів. Формує моральні якості, які залишаться з дитиною на все життя. За допомогою казки у дитини формуються морально-естетичні почуття. Її потенціал містить у собі джерело моралі і водночас є народним засобом виховання. Вона сприяє формуванню певних цінностей, ідеалу. Ідеал для дитини – далека перспектива, до якої вона буде прагнути, звіряючи з нею свої справи і вчинки. Ідеал, набутий у дитинстві, багато в чому визначить її як особистість. Зроблено висновок, що ефективність використання української літературної казки в морально-естетичному вихованні дітей – перевірена на практиці і дуже продуктивна.

Ключові слова: казкознавство, українська літературна казка, літературний переказ, літературна обробка, мораль, моральний розвиток, моральна свідомість, норми моралі.

«Фольклорний жанр, зіштовхуючись із літературою, засвоюється і перероблюється останньою, так би мовити, не тільки «по частинах», але і як жанрова цілісність».

Є. Неслов

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. У ХХІ столітті набуває нового наукового осмислення проблема творчих взаємозв'язків фольклору та літератури, оскільки сучасна наукова парадигма ще не є однозначною щодо статусу фольклористики та літературознавства у процесі пізнання. Усе частіше з'являються праці, у яких ґрунтовно досліджені як прямий, так і опосередкований вплив уснопоетичної традиції на окремі художні твори і на всю творчість того чи іншого письменника. Взаємодія фольклору й соціуму потребує модернізації засобів та розширення методик проведення різноаспектного аналізу фольклорного тексту як цілісного смислового утворення. Розбудова національної системи освіти повернула проблему використання творів фольклору, особливо українських літературних казок як засобу виховання морально-естетичних почуттів юних, у глобальний ракурс розгляду – надала роботі з цим пластом культури нового концептуального змісту. Лонгїтюдний творчий потенціал літературної казки зумовлює і постійний інтерес науковців до вивчення особливостей її жанрової парадигми, який посилюється в умовах сьогодення. Фольклорні і, зокрема, казкові сюжети, мотиви, образи завжди збагачували літературну творчість. Однак вплив фольклору на формування, розвиток та функціонування української літературної казки все ж вивчені недостатньо.

Мета статті – проаналізувати українську літературну казку як частину фольклору та літературознавства; виявити можливості й шляхи її використання у морально-естетичному вихованні особистості дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські літературні казки були предметом дослідження багатьох учених-фольклористів (С. Савічева, М. Пономаренко, Є. Соколов, Б. Андреева). Вони високо цінували казки за багатство ідейного змісту, їх пізнавально-дидактичну сутність і незмінну художню виразність. В їхніх роботах відзначається, що правильне використання казок сприяє включенню дитини в діалог з культурою, усвідомленню нею причетності до українського народу. Останнім часом з'явилась низка літературознавчих праць, присвячених висвітленню морально-естетичної парадигми своєрідності української літературної казки. Маємо на увазі дисертаційну роботу Н. Тихолоз «Жанрові модифікації казки у творчості Івана Франка» (Львів, 2003), монографію Г. Сабат «Казки Івана Франка: особливості поетики «Коли ще звірі говорили» (Дрогобич, 2006). Читання сучасних українських авторів (І. Андруссяка, І. Малковича, Л. Ворониної, М. Павленко, Н. Воск-

ресенської) також допоможе дитині увібрати в себе високі моральні мотиви, які закодовані у образах героїв та змісті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецьке освоєння фольклорної спадщини, а саме казкового епосу українськими письменниками останньої третини ХХІ століття привносить у літературу, мабуть, чи не найголовнішу її ідею – ідею гуманізму, непереможності правди й добра. Означена ідея яскраво втілена в українській літературній казці. Вона досить активно розробляється як письменниками старшого покоління, так і молодими авторами. Кожен з них формує власну манеру письма, що виявляється в художньому вдосконаленні традиційних казкових мотивів, розвитку нових естетичних принципів, засобів художнього зображення дійсності.

Парадоксально, що однозначно маркована присутність української літературної казки в художній літературі не спростовує її непрозорості в плані теоретичного дослідження. Існують окремі нез'ясовані лакуни, одна з яких – відсутність (з часу її виникнення й до сучасного періоду) легітимізованого літературознавчого визначення жанру української казки, викликана дискусіями «з приводу теоретичного обґрунтування казки як особливого літературного жанру, її поетики, взаємозв'язків з іншими жанрами» [1].

І все ж можна погодитися з казкознавцями, авторами порівняльного вказівника сюжетів східнослов'янських казок, які писали наприкінці ХХ ст., що, хоч казкознавство існує понад сотню років як галузь літературознавства, у науковій літературі ще нема всеохопного «визначення казки, яке спроможне було би обійняти все розмаїття казкової вигадки, казкових сюжетів і словесно-мовної структури казки» [4].

У термінах сучасного літературознавства казка є нічим іншим як прикладом подвійного кодування (термін Ч. Дженкса), тобто її текст закодований на різні рівні прочитання, залежно від «горизонтів очікування» читача, його інтерпретаційних спроможностей. А відтак казки є гіперрецептивними творами, доступними для різновікової аудиторії – «практично всіх поколінь людей, суспільних верств, етносів, цивілізацій» [1]. Попри загально визнану двоадресатність казки (її спрямованість на дві різновікові читацькі аудиторії – дітей і дорослих), мабуть, ні в кого не викличе сумніву твердження, що все-таки пріоритетне місце в структурі рецептивного поля жанру в цьому разі посідає таки малеча. Діти – не тільки вдячні читачі й слухачі фольклорних та літературних казок, а й найвимогливіші їхні критики. Тут не може бути місця ані найменшій фальші, нецікавій зайвині, композиційній переускладненості; твори для найменших реципієнтів вимагають від творця (хай і безіменного) справжньої поетичної майстерності, вигадливої фантазії, точності слова і образу, абсолютної гармонії й стрункості архітектоніки.

Українську літературну казку як жанр можна взагалі вважати унікальним випадком концентрації пам'яті фольклорного жанру в цілковитому

тій повноті й фрагментарно в координатах індивідуально-творчої художньої системи. У текстах українських літературних казках, за словами С. Литвиненка, закладена своєрідна «моральна концепція цінності активного добра», допомоги знедоленим, чуйності та співчуття. Українські літературні казки містять величезні потенційні можливості щодо виховання особистості дитини. Казка вважається частиною краси, тому що сприяє розвитку моральних почуттів, без яких немислимі благородство душі, серцева чуйність до людського нещастя, горя, страждання. Можна сказати, що завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. Казка є джерелом виховання любові до батьків, до друзів, до природи.

Водночас спроби дефініції української казки залишають простір для теоретичних рефлексій. За визначенням української дослідниці Г. Довженюк, літературна казка, – це авторський, художній, прозаїчний або віршовий твір, заснований або на фольклорних джерелах, або цілком оригінальний; твір переважно фантастичний, чародійний, що змальовує неймовірні пригоди вигаданих або традиційних казкових героїв і, в окремих випадках, орієнтований на дітей; твір, в якому неймовірне чудо відіграє роль сюжетотворного фактора, служить вихідною основою характеристики персонажів [4]. Вона успадковує з фольклору чіткий поділ героїв на позитивних і негативних. Тут дитина продовжує знаходити для себе нові приклади для наслідування. Образи героїв – вже не типажі народних казок, а більш-менш складні характери, та й сюжети не зводяться до традиційних схем. Тому й система цінностей читача стає все більш складною і багатогою, оцінки – менш категоричними, а уявлення про людину – багатограннішим.

Літературна казка має важливий вплив на дитячу свідомість: готує дитину до зустрічі з незнайомим, незрозумілим; виявляє внутрішні комплекси дитини, тривожність, страхи; долучає до глибокого сприйняття і усвідомлення рідної мови; вчить розрізняти де реальність, а де вигадка; пояснює навколишній світ і формує моральні норми і основи духовності. Казка вчить дітей розрізняти добро і зло, заподіє їм і собі й іншим, на прикладах казкових персонажів; бачити різні підходи до вирішення проблеми, а ще краще – передбачити наслідки вчинків героїв і приміряти це все «на себе».

Як справедливо зазначає дослідниця Н. Тихолоз, «протягом тисячоліть фольклор і література розвивалися паралельно, синхронно – як дві взаємопов'язані підсистеми художньої словесності, її онтологічні форми, кожна з яких жила своїм життям, а проте обидві вони існували не ізольовано, а в повсякчасній взаємодії. У руслі цієї співдії перебувала й казка: займаючи міцні позиції у фольклорі, цей жанр поступово почав просочуватися у літературу» [3].

Отже, прообразом, першоосною, внутрішньою формою літературної казки є казка народна, від якої вона перейняла головні принципи

структурної організації, певні схеми моделювання сюжету, образи тощо. За нашим твердим переконанням, саме взаємодія народно-казкових і авторсько-творчих елементів у архітектоніці літературної казки зумовлює перманентний розвиток її жанрової матриці. Саме тому історичне становлення літературної казки цілковито зумовлене її взаємодією із казкою народною. Беручи це до уваги, Н. Тихолоз, систематизуючи погляди своїх попередників – Т. Леонової та Д. Нагішкіна, виділяє наступні еволюційні етапи її розвитку [3]:

1. Фольклористична казка або літературний переказ – писемна форма побутування народної казки, її стилістична модифікація, при якій її внутрішня форма та зміст залишаються сталими, змінюється тільки зовнішня форма.

2. Літературна обробка – народно-розмовну стихію витісняє книжна манера оповіді, домінує авторський індивідуальний стиль, змінюється не тільки зовнішня форма, але і частково зміст. Письменник дотримується сюжету, послідовності подій і кола персонажів народної казки, однак, орієнтуючись на свій смак та естетичне чуття, передає це літературно-художньою формою. Письменник-казкар художньо збагачує фольклорну казку, оскільки автор вводить у її структуру описи природи, ліричні відступи, портрети та деталізацію переживань героїв, психологічну мотивацію їх вчинків, насичення дії побутовими деталями тощо. Крім того, переказуючи, письменник надає традиційним, усім добре відомим сюжетам нового емоційного забарвлення, смислового навантаження, що наближує їх до сучасності. Сюжет, манера оповіді, смислове навантаження казки абсолютно залежать від волі автора, який, не пориваючи з народною традицією, все ж таки має достатньо творчої волі в інтерпретації матеріалу, підкорює його своїм творчим та естетичним цілям.

3. Літературна казка із суто авторською сюжетно-образною системою (пропонуємо назву власне літературна казка): головний акцент на оригінальному авторському сюжеті, цілковитий відхід від зовнішньої форми та змісту фольклорного жанру.

Ю. Ярмиш, український письменник, автор літературознавчої розвідки «У світі казки» та багатьох книжок для дітей, зазначає: «Коли ми говоримо про літературну казку, то маємо на увазі, що це може бути: художній переказ народного сюжету, казка за фольклорними мотивами і власне авторська казка, яка використовує основні закони жанру, але до фольклорних сюжетів, образів може не вдаватися» [5]. Згідно із цими різновидами, літературну казку можна поділити на два типи: літературна казка, яка зберігає фольклорний досвід, і самодостатня літературна казка. Перша суголосна з народною казкою, але в ній уже наявні літературні чинники: ануляція фольклорної лапідарності і статичності, розширення живописності, персонажна психологізація, введення й розширення сюжетних ліній, акціальна цілеспрямованість на сатиру, літературна

відшліфованість стилю; це твір, який має специфічні традиційні жанрові ознаки народної казки, але, вийшовши з під пера конкретного автора, відображає його світоглядні ідейно-політичні та літературно-естетичні позиції; це фантастичний твір, який нерідко співвідноситься з реальністю, з тим чи іншим літературним напрямком, написаний стилем, що опирається на народну поетику і в той же час її трансформує.

У літературних казках М. Стельмаха, Б. Чалого, В. Симоненка, В. Близнеця, В. Чухліба виявляється безпосередній зв'язок з фольклорною основою в способах організації часу й простору: в них представлено традиційні для фольклорної казки хронотопи: темний ліс, сад (тридев'яте царство), будинок, шлях-дорога, що відтворюють ціннісну семантику міфу. Письменникам-казкарям вдалося зробити неможливе, – залишаючись митцями свого часу, вірними вимогам своєї епохи, вони створюють образи, які живуть у віках, сюжети, які не втомлюється перерисувати різновікова мільйонна аудиторія. Маленьких читачів вона вабить незвичайними ситуаціями та героями, фантастичними пригодами, стрімким та динамічним сюжетом, а для дорослого адресата цікава у першу чергу міфологічним підтекстом, символічністю.

Парадоксально звучить думка, що до казкового пласту фольклору належить те, чому не вірять, що перестало бути актуальним. Дійсно, казкові сюжети сприймають не завжди однозначно. Причина цьому якраз у епохальній глибині історії жанру. Оскільки казка про Курочку Рябу – це міф про світотворення, сюжет якого відомий у колядках та щедрівках, то не провина українців, що вони втратили власну історію, культуру. Завдання науковців якраз і полягає у правдивій реконструкції втраченої інформації. Тому дуже важливо грамотно застосувати фольклор як засіб виховання. Через усну народну творчість дітям відкривається краса навколишнього світу, душа рідного народу.

Саме тому дуже важливо звертатись до педагогічних надбань свого народу, бо виховний ідеал кожної нації має певні особливості, обумовлені її історичним буттям, господарською практикою, географічним розташуванням. В уявленнях народу справедливість, повага до людей, доброта, чесність, щедрість, вірність, любов, відвага – завжди перемагають злі сили, що дуже добре можна побачити в прислів'ях, приказках, іграх, а зокрема в казках. Народна мораль засуджує брехунів, нікчем, наклепників, лицемірів, тих, хто не поважає старших, сміється на інших тощо.

Мораль є одним з найважливіших чинників повноцінного функціонування суспільства і займає одну з ключових ланок у процесі формування духовного світу особистості, її свідомості та життєвої позиції. Моральний розвиток – одна з центральних ліній психічного розвитку в дитинстві. Її складовими є три взаємопов'язані сфери: становлення моральної свідомості; формування моральної поведінки; розвиток моральних переживань і почуттів. І тому виховання морально-етичної культури

ри необхідно розпочинати з самого дитинства. Одним із засобів ефективного впливу на моральну сферу дитини є саме казка. Казка є одним з найпростіших літературних жанрів для розуміння та сприйняття дітьми, в ній чітко визначаються межі між добром та злом, яскраво показані особистісні якості кожного з героїв. Відомий давньоримський філософ Сенека радив: «Навчи спершу добрих правил моралі, а потім – мудрості, бо без перших важко навчитися останніх» [1].

Особливо актуальним є досвід В. Сухомлинського, який радить використовувати фольклор як могутню виховну силу, що розкриває перед дитиною народні ідеали і сподівання. Все це збагачує творчу уяву дитини, формує навички усного мовлення, дотепність, пробуджує фантазію, гумор, природний потяг до спілкування. Він теоретично обґрунтував необхідність та значущість виховання у дитини почуття совісті, сорому, справедливості, щедрості, милосердя. Також, на думку педагога, діти повинні навчитися давати оцінку своїм вчинкам та вчинкам інших людей [2]. Важливе місце у процесі морально-етичного виховання в працях педагога відводив казці. В. Сухомлинський був переконаний: те, що важко передати звичайними словами, можна передати за допомогою літературного твору, у першу чергу, через казку. Через казки, легенди передається нам інформація про приховані причини подій, про їх уроки. Казка містить початкові відомості про устрій навколишнього світу, навчає життєвих правил. Їхня сила в тому, що в них акумульовані виховні кодекси, які своєрідно діють на дитячу психіку і свідомість. Причому повчання в них не явне, а приховане. Казки пропонують дитині образи, символи, які їй подобаються, і під час знайомства з ними дитина непомітно для себе засвоює важливу інформацію [5]. Казка, на думку Василя Олександровича, – активна творчість, яка охоплює всі сфери духовного життя дитини, її розуму, почуття, уяви, волі. Діти розуміють, що казкові герої видумані, але носії добра і зла викликають у душі дитини чи схвалення чи осуд. Завдячуючи казці, дитина сприймає світ не тільки розумом, але й почуттям. Саме у ній вона знаходить реальну форму виявлення своїх духовних сил [2]. Казковий герой актуалізує діалог між дитячою, дорослою та загальнолюдською культурами, оскільки, з одного боку, він близький дитині: він так само, як і дитина, є учасником гри, здійснює певну ігрову роль, включений в сюжет, з іншого – сприймається і дорослими, і дітьми як існуючий учасник їхньої спільної гри [5]. Через казку легше всього пояснити дитині перші та основні поняття моралі: що таке «добро» і «зло». Казкові герої завжди або хороші, або погані. Дитина ототожнює себе з позитивним героєм. Таким чином, казка прищеплює дітям добро. Морально-етичні якості, яскраво представлені в образах героїв, закріплюються в реальному житті і взаєминах з близькими людьми. Адже якщо лиходії в казках завжди покарані, то єдиний спосіб уникнути покарання – не бути лиходієм [2].

Л. Кольберг розглядає розвиток моральної свідомості як послідовний процес. Узагальнивши великий експериментальний матеріал, він виділяє шість стадій розвитку, які об'єднують в три рівні. Перший – доморальний рівень. Норми моралі для дитини – щось зовнішнє, він виконує правила, встановлені дорослими, з суто егоїстичних міркувань. Другий рівень – конвенціональна мораль. Дитина вже прагне вести себе певним чином з потреби у схваленні, у підтриманні хороших відносин зі значимими для себе людьми. Третій рівень – автономна мораль. Моральні норми і принципи стають власним надбанням особистості, тобто внутрішніми. У цьому періоді ми ніколи не побачимо дитини в пасивно-демонстративному стані. Вона завжди чимось або зайнята: то вона уважно спостерігає вуличну сварку, якесь захоплення читанням нової книги або ж лізе на дерево чи дах, щоб поглянути звідти на навколишню місцевість. У ній, звичайно, багато рухів, але більшість їх уже з новими, зовсім іншими цілями. Життя у всьому її розмаїтті – ось що зараз збуджує її діяльність; але життя не ілюзорне і фантастичне, а справжнісіньке. У цьому світі дитина мало-помалу залишає ілюзорний світ, в якому жила раніше, але тим не менш напружена увага до казки зачаровує, казки викликають у дітей незвичайний емоційний підйом [1].

К. Ушинський надавав великого значення вихованню, що створене народом і побудоване на народних основах. Адже, на його думку, саме це виховання володіє великою силою виховного впливу, на відміну від тих педагогічних систем, що побудовані на абстрактних ідеях або запозиченні. Педагог має ознайомлення з художньою літературою, зокрема з фольклором, в якому відбито народній ідеал. У фольклорі живе народне слово виступає у найдовіренішому вигляді. «Ідеал людини, яким він постає у фольклорі, позначений всіма кращими якостями душі народної: чесністю, правдивістю, співчуттям, прихильністю до краси». Він писав: «Багато з них, мабуть, народ переробив або наново склав спеціально для дітей. Це – перші й блискучі спроби народної педагогіки, і я не думаю, що хто-небудь був спроможний змагатися в цьому випадку з педагогічним генієм народу. Народну казку діти читають легко вже тому, що в усіх дитячих народних казках безперервно повторюються дитячі слова та звороти, і з цих безперервних повторень, що якнайбільше задовольняють педагогічне значення оповідання, складається оповідання, складається щось ціле, струнке, що легко оглянути, сповнене руху, життя й інтересу. Ось чому народна казка не тільки цікавить дитину, не тільки становить прекрасну вправу в самому початковому читанні, весь час повторюючи слова й звороти, але надзвичайно швидко відбивається в пам'яті дитини з усіма своїми деталями й народними висловами. Моральний зміст казки тут не має значення, та його часто зовсім нема. Природні педагоги – бабуня, мати, дід, що не злязять з печі, – розуміли інстинктивно й знали з досвіду, що моральні сентенції дають дітям шкоди, ніж користі, та що мораль полягає не в словах, а в самому житті,

яка охоплює дитину з усіх боків і звідусіль щохвилини проникає в її душу. Я рішуче ставлю народну казку недосяжно вище від усіх оповідань, написаних навмисне для дітей освіченою літературою. В цих оповіданнях освічена доросла людина силкується спуститися до дитячого розуміння, фантазує по-дитячому й не вірить сама ні в одно слово, написане нею. Хоч би як добре підробити таке оповідання, це все-таки підробка: дитяча гримаса на старечому обличчі. В народній казці велика, сповнена поезії дитина – народ – розповідає дітям свої мрії та принаймні, наполовину вірить сам у ці мрії» [4]. Розкриваючи значення казки як педагогічного засобу, треба визнати, що, якщо дітям повторювати хоч тисячу разів один і той же моральний вислів, він для них залишиться мертвою буквою, але якщо ж розповісти їм казку, пройняту тією ж самою думкою, – дитина буде схвильована і вражена нею. Діти рано привчаються вірно оцінювати розміри явищ, справ і вчинків, розуміти смішну сторону усіляких життєвих невідповідностей. У кожній казці є мораль, яка необхідна дитині, адже вона має визначити своє місце в житті, засвоїти морально-етичні норми поведінки в суспільстві.

І. Франко неодноразово вказував, що педагогічні ідеї українського народу виростають на таких культурних національних традиціях, які мають першочергове значення у формуванні в молодого покоління почуття любові до власного народу, до своєї рідної землі. В утвердженні моральності засобами фольклору І. Франко особливо виділяв казки, за мотивами яких він створив низку чудових творів: «Коли ще звірі говорили», «Лис Микита», «Кішка», «Казка про казку» та ін. Високо цінуючи педагогічне значення народних казок, поет писав: – Я бажав би, щоб наші діти в інтересах здорового й морального розвитку як можна більше витали фантазією в тому світі простих характерів і простих відносин. Звідси вони винесуть міцні основи захоплення і чесності, правдивості, справедливості. На думку І. Франка, моральні норми і категорії повністю залежать від конкретних історичних умов, суспільного розвитку життя [3]. Тому, зміст казок значною мірою впливає на моральне виховання особистості дитини, адже казка є тим відправним пунктом, який формує її.

Висновок та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, модифікуючи жанрово-стильові особливості фольклорної казки, літературна казка формує новий за якістю авторський текст із різними інтертекстуальними елементами-цитатами, алюзіями тощо. Дана геноодинація характеризується індивідуальним творчим підходом письменника до структури народної казки, уведенням у її текст елементів індивідуальної творчої діяльності, зафіксованих у письмовій формі літературної казки. І вочевидь літературний текст не є варіативним, як у фольклорі, його не можна змінити чи переробити, оскільки він є виявом творчої волі митця.

Оскільки у наш час актуальною є проблема виховання національно свідомих громадян, то казка – найбільш благородний матеріал для цієї мети. Виховання і освіта у демократичному суспільстві не можуть ефективно функціонувати без народної педагогіки.

Отже, українська казка є глибоко моральною та повчальною. Матеріал, який тут розглянуто, є лише маленькою частинкою у морі багатого українського фольклору. Навіть дорослим не завадить прочитати та вникнути в зміст, у саму глибину української літературної казки. Вона несе у собі мудрість всього народу, що відточувалась поколіннями і не може бути не повчальною.

Література

1. Гагарін М. Критерії добору. Українські народні казки для виховання морально-естетичних почуттів / М. Гагарін // Початкова школа. – 2006. – №1. – С. 55-58.
2. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Радянська школа, 1980. – Т.3. – 150 с.
3. Тихолоз Н. Казкотворчість І. Франка (генеалогічні аспекти) / Н. Тихолоз. [відп. ред. Є.К.Нахлік]. – Львів, 2005. – 316 с.
4. Ушинський К. Д. Рідне слово / К. Д. Ушинський // Вибрані пед. твори: у 2-х т. – К.: Радянська школа, 1983. – Т. 2. – 380 с.
5. Чепіль М. Ідея добра і любові у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського / М. Чепіль. – К.: Молодь і ранок, 2012. – № 1. – С. 176.
6. Ярмиш Ю. У світі казки: Літературно-критичний нарис / Ю. Ярмиш. – К.: Рад. письменник, 1975. – 143 с.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 21.02.2019 р.
Рекомендовано до друку д.ф.н., професором Мафтин Н. В.*

UKRAINIAN TALE: MORAL AND AESTHETIC PARADIGM OF FOLKLORE AND LITERATURE

V. A. Ryzanova, O. T. Zayats, A. A. Ignatolia

*Humanitarian Pedagogical college Mukachevo State University;
e-mail: v.ryzanov80@ukr.net*

The present article deals with the concepts of Ukrainian literary fairy tale and morality. Evolutionary stages of development of the Ukrainian literary fairy tale, components of moral development and levels of moral consciousness are considered. The specificity of fairy tales is found out within the limits of the unique direction of the artistic phenomenon at the level of modern knowledge of fairy-tales. The ideas of moral and aesthetic education of children are systematized on the basis of Ukrainian folklore and literary

studies. Moral qualities of the person which are formed by means of inclusion of the fairy tale are defined in process of education. The place and role of the Ukrainian literary fairy tales in the process of education of moral and aesthetic qualities of children is outlined. The principles of transformation of folklore material and features of its assimilation by literature are considered. The opinions of many famous scientists and teachers on the use of folklore in the education of children are analyzed. It is determined that the Ukrainian literary fairy tale contains a considerable reserve of creativity for working with children, as well as developing their morality. It teaches children common to mankind values, thus forming a character trait such as self-esteem. The fairy tale prepares a child for a future life in the real world and shows examples of overcoming difficulties. It forms the moral qualities that will remain with the child for life. With the help of a fairy tale, the child develops moral and aesthetic feelings. Her potential includes a source of morality and at the same time is a popular means of upbringing. It promotes the formation of certain values, an ideal. The ideal for a child is a long-term perspective, which one she will strive, checking her affairs and deeds with her. An ideal, acquired in childhood, will in many ways define it as a person. It is concluded that the effectiveness of using the Ukrainian literary fairy tale in the moral and aesthetic education of children is verified in practice and very productive.

Key words: *knowledge of fairy-tales, Ukrainian literary fairy tale, literary tradition, literary processing, morality, moral development, moral consciousness, moral norms.*